

УДК 339.54:004.7

DOI: [https://doi.org/10.31617/zt.knute.2021\(119\)03](https://doi.org/10.31617/zt.knute.2021(119)03)

JEL Classification: F13, F68, O33, O380

ДУГІНЕЦЬ ГаннаE-mail: g.duginets@knute.edu.ua

ORCID: 0000-0003-3708-3666

д. е. н., професор, завідувач кафедри світової економіки Київського національного торговельно-економічного університету
вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна**САРКІСЯН Лариса**E-mail: lsarkisian@knute.edu.ua

ORCID: 0000-0003-3030-5000

к. е. н., доцент, доцент кафедри світової економіки Київського національного торговельно-економічного університету
вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ*

Розглянуто вплив цифрових технологій на формування зовнішньоторговельної політики. Визначено, що поглиблення торговельних відносин між країнами та зростання частки цифрових товарів і послуг у зовнішньому товарообороті стимулюють перегляд інструментів регулювання. Обґрунтовано важливість узгодження правил цифрової торгівлі з ключовими торговельними партнерами. Наведено рекомендації щодо удосконалення зовнішньоторговельної політики України в умовах глобальної диджиталізації.

Ключові слова: диджиталізація, зовнішньоторговельна політика, цифрові товари та послуги.

Постановка проблеми. Структурні зміни у глобальному економічному та технологічному розвитку зумовлюють запит на перегляд наявних підходів у регулюванні торгівлі на міжнародному та національному рівнях. Вплив диджиталізації на фінансові, інвестиційні й торговельні потоки потребує впровадження відповідних заходів стимулювання та скорочення обмежувальних практик. Низький рівень координації зусиль національних урядів і міжнародних інституцій у створенні механізмів та інструментів підвищує ризик утворення зон нестабільності. Сучасні інструменти регулювання, що застосовуються країнами, можуть мати подвійний характер, зумовлений особливостями конкретних цифрових технологій. Отже, питання щодо удосконалення зовнішньоторговельної політики є актуальним і потребує подальшого розгляду як у наукових дослідженнях, так й у практичній площині.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток нових цифрових рішень дав можливість оптимізувати та підвищити ефективність

* Стаття підготовлена у межах виконання науково-дослідної роботи «Цифрова трансформація торговельно-економічної та туристичних систем України» (номер державної реєстрації 0121U112231).

в усіх напрямках економічної діяльності, зокрема й у міжнародній торгівлі. Попри недостатню вивченість регулювання цифрової торгівлі, є значний обсяг напрацювань закордонних і вітчизняних учених. Особливості впливу IV промислової революції на міжнародну торгівлю розкрито у працях Дж. Римащук (*J. Rymarczyk*) [1], А. Естевадердал, М. Родрігез, М. Волпе (*A. Estevadeordal, M. Chatruc Rodríguez, C. Martincus Volpe*) [2], Н. Папачашвілі (*N. Papachashvili*) [3], Д. Чіуряк, М. Пташкіної (*D. Ciuriak, M. Ptashkina*) [4]. Дослідження Дж. Даза, С. Галларда, М. Молінуево (*Daza L. Jaller, S. Gaillard, M. Molinuevo*) [5], А. Абдельрехіма, А. Хана, Н. Сумро (*A. A. Abdelrehim, A. Khan, N.-E.-H. Soomro*) [6], С. Франка (*S. Franc*) [7], В. Панченка [8] стосувались формування регуляторного інструментарію цифрової зовнішньоторговельної політики. Методичним і практичним аспектам інтеграції України в єдиний цифровий простір ЄС присвячено праці П. Яворівського, С. Таран, Т. Шепотило, О. Гаманюк [9], О. Шниркова [10] та інших.

У світовій науці за останні декілька років увага здебільшого спрямована на визначення тенденцій цифрової трансформації в різних сферах [1; 11–13]. Так, Х. Харас (*H. Kharas*) та М. Дудлі (*M. Doodley*) вивчають у своєму дослідженні вплив пандемії на розвиток торгівлі в країнах Східної Азії та отримують висновок, що цифровізація допомагає забезпечити її зростання завдяки власному капіталу та експортній орієнтації на глобальні та регіональні ланцюги вартості [14]. Деякі вчені досліджують трансформацію регуляторних рішень стосовно електронної комерції, що приймаються у регіональних торговельних угодах (*RTA*) Європейського Союзу [15]. Своєю чергою у праці Б. Кіліч (*B. Kilic*) ідентифіковано основні ризики, що виникають у процесі цифрової трансформації світового суспільства (втрата конфіденційності, основних прав, конкуренції, соціальної та економічної справедливості й сталого розвитку) [16].

Утім, попри дискусійність та багатоаспектність впливу технологічних змін на економічні процеси, не приділено достатньо уваги впливу цифрової трансформації на зовнішньоторговельну політику.

Метою цього дослідження є розвиток теоретико-методичних і практичних підходів до регулювання процесу цифрової трансформації зовнішньоторговельної політики держави.

Матеріали та методи. Інформаційною базою статті є статистичні та аналітичні матеріали міжнародних організацій (Організації економічного співробітництва та розвитку, Всесвітнього економічного форуму), національних статистичних бюро, експертних центрів і власних досліджень. Використано методи економічного аналізу, порівняння, групування та систематизації.

Результати дослідження. Блокчейн, штучний інтелект, інтернет речей та інші технології, що є провідними в умовах IV промислової революції, трансформують усталені підходи та процеси в міжнародних економічних відносинах. Міжнародна торгівля, яка є однією з рушійних

сил сучасної глобальної економіки, також зазнає суттєвих змін. Удосконалення зовнішньоторговельних процесів на основі інформаційно-комунікаційних технологій, формування глобальних ринків цифрових товарів і послуг, недостатня нормативна урегульованість порядку їхньої ідентифікації та моніторингу з боку міжнародних і національних інституцій – все це змінює економічне середовище.

Переміщення цифрових товарів і послуг (*digital goods and services*) між країнами отримало назву *цифрова торгівля*. За визначенням Організації з економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), цифрова торгівля охоплює операції з торгівлі товарами та послугами з цифровою підтримкою, які здійснюються як цифровими, так і фізичними засобами, та залучають споживачів, фірми та уряди [11]. Доцільно зазначити, що процес диджиталізації (оцифрування) стимулює не тільки виробництво цифрових товарів і послуг, але й підвищує ефективність наявних. Відповідно за умов динамічного глобального середовища, що діє за правилами інформаційного суспільства, світові економічні процеси генерують значні потоки віртуальних і реальних товарів та послуг.

Учені М. Верескун, В. Колосок та Е. Колосок пропонують розуміти *цифрову трансформацію* (*digital transformation*) як докорінні всеосяжні зміни в виробничих та управлінських процесах, що пов'язані з тотальною заміною аналогових систем цифровими, а також із широким застосуванням цифрових технологій, які охоплюють не лише виробничу й управлінську діяльність, а й призводять до змін в організаційній структурі та бізнес-моделях виробничих компаній [17]. За визначенням К. Січкаренка, під цифровою трансформацією світової торгівлі розуміють «...виникнення цілих напрямів, які повністю наявні у цифровому вигляді або значною мірою спираються на цифрові технології» [18]. Отже, процеси цифрової трансформації охоплюють як заміну старих аналогових систем цифровими в різних економічних спрямуваннях та етапах управління, так і формування нових економічних секторів, що спираються на суто нові види технологій з інтенсивним використанням даних, зокрема й великих даних (*big data*).

Як наслідок, розвиток інформаційних і комунікаційних технологій призвів до формування нових динамічних ринків з багатьма точками зростання, серед яких визначається розвиток *електронної комерції* на основі мережових платформ. Відповідно, якщо цифрова економічна модель є передусім мережевою, то глобальні ринки, уряди та споживачі адаптують свою економічну поведінку до умов нового мережевого економічного порядку.

На думку науковців, розвиток електронної комерції через розвиток онлайн-платформ, скорочення кількості посередників під час здійснення трансакцій, проведення автоматичних трансакцій і використання технології блокчейн може захистити та стимулювати більші торговельні обсяги [1]. І, як наслідок, стимулювати економічне

зростання та розвиток як в індустріальних, так і постіндустріальних країнах, акумулюючи необхідні потоки глобального інтелектуального, технологічного та фінансового капіталу в точках зростання.

Враховуючи високий ступінь кореляції обсягу цифрової торгівлі та наявності інтелектуального та технологічного капіталів, актуальним питанням стає перерозподілення порівняльних переваг і реструктуризації глобальних ланцюгів створення вартості. Формування порівняльних переваг в умовах цифрової трансформації залежатиме від сукупності факторів: початковий етап (інтенсивна роботизація); початкові вкладення (впровадження штучного інтелекту, управління великими даними); виникнення альтернативних витрат від впровадження нових технологій проти інших витрат виробництва (особливо у країнах з низькою вартістю робочої сили); наявне регуляторне середовище (наприклад, нормативна база щодо конфіденційності та локалізації даних може бути джерелом порівняльних переваг або недоліків у секторах з великою кількістю даних) [2]. Отже, країни, що не створили відповідних національних економічних політик та стратегій і не зосереджуються на питаннях цифрової трансформації та адаптації як пріоритетних, можуть втратити наявні традиційні та потенційно набуті порівняльні переваги.

З метою вимірювання технологічного розвитку країн та створення відповідних метрик запропоновано індекс мережевої готовності (*Network Readiness Index*), який вимірюється щорічно. Складовими для розрахунку стали такі компоненти: технології (доступність, зміст, майбутні технології), людський капітал (люди, бізнеси, уряди), урядування (довіра, регулювання, інклюзивність), вплив (на економіку, якість життя, Цілі розвитку тисячоліття ООН). У таблиці наведено значення цього індексу за 2015/2020 рр., де країни згруповані за показниками рівня доходів на душу населення.

Таблиця

Індекс мережевої готовності країн за рівнем доходів, 2015/2020 рр.

Рівень доходів	Країни (індекс)				
Високий	Швеція (3/1)	Данія (15/2)	Сінгапур (1/3)	Нідерланди (4/4)	Швейцарія (6/5)
Вищий за середній	Малайзія (32/34)	Китай (62/40)	Болгарія (73/46)	Російська Федерація (41/48)	Таїланд (67/51)
Нижчий за середній	В'єтнам (85/62)	Україна (71/64)	Молдова (68/71)	Філіппіни (76/74)	Кенія (86/82)
Низький	Руанда (83/96)	Таджикистан (117/109)	Уганда (116/114)	Гамбія (108/119)	Гвінея (142/120)

Джерело: складено авторами за [19; 12].

Як бачимо з таблиці, країни, що інвестують у стимулювання впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у суспільні процеси (зокрема економічні), здебільшого демонструють суттєвий

прогрес. У групі країн з *високим* доходом найбільший прогрес у досліджуваному періоді та групах спостерігається в Данії, *середнім* – Болгарії, *нижчим за середній* – В'єтнамі, *низьким* – Гвінеї. Україна у своїй групі також має значні зміни: найвищий показник – урядування – 58-е місце, довіра – 49-е, регулювання – 83-е, інклюзивність – 72-е, технології – 62-е (зміст – 46-е (розробка програмного забезпечення), майбутні технології – 53-е), людський капітал – 65-е, вплив – 79-е місце [19]. Попри позитивні ефекти, пов'язані з підвищенням ефективності електронного урядування, комп'ютерних програм та рішень і розвитку цифрових навичок, запропоновано посилити урядову політику в ширшому використанні ІКТ у виробничих процесах, зростанні якості життя та збільшити внесок у Цілі розвитку тисячоліття.

Серед основних положень Звіту 2020 р. зауважено: цифрова трансформація дасть можливість реструктурувати глобальне співробітництво і знайти нове розуміння глобалізації. Мережева готовність стає важливим маркером щодо участі та адаптації країн до глобального конкурентного середовища. Відповідно сучасні глобальні економічні процеси, детерміновані драйверами ІV промислової революції, обумовлюють переосмислення впливу технологічних рішень і цифрових підходів до зростання торговельних операцій між країнами. Коли глобальні потоки товарів і послуг доповнюються цифровими, знижуються можливості створювати відповідні критерії розмежування та підходи до регулювання. Трансформація торговельно-економічних процесів потребує перегляду та оновлення підходів до формування зовнішньоторговельної політики.

Відповідно до того, що конкурентоспроможність товарів та послуг на світових ринках здебільшого визначається ступенем розвитку та впровадження цифрових екосистем, ефективність урядової політики також залежить від розробки регуляторного середовища, що відповідає стрімким цифровим змінам у бізнес-процесах.

За прогнозами, торговельна цифровізація підвищить конкурентну важливість країн із сильними інституціями та ефективним регулюванням у таких напрямках: податкова політика, навколишнє середовище, транспарентність фінансових угод, захист прав інтелектуальної власності, захист персональних даних, захищеність поведінки у мережі [1]. Тобто перед урядами стоїть завдання з удосконалення системи державного управління, розробки проактивного підходу до формування зовнішньоторговельної політики, розширення використання засобів торговельної дипломатії, розвитку національної законодавчої бази щодо регулювання цифрових ринків і цифрової торгівлі.

З огляду на системний вплив цифрових технологій на глобальні економічні процеси, інтегровані зусилля країн щодо включення інструментів з регулювання елементів цифрової економіки є важливою складовою складного та тривалого процесу трансформації.

Підхід до формування засад зовнішньоторговельної політики має бути холистичним в умовах цифрової трансформації. Спрощення умов торгівлі починається зі створення інституційних механізмів, необхідних для визначення пріоритетів та координації впровадження заходів. Подальшим кроком є підвищення прозорості торговельних процесів шляхом максимально широкого обміну інформацією про наявні закони, положення й процедури, консультації із зацікавленими сторонами за розробки нових [3]. Урахування всіх можливих наслідків впливу запровадження нових інструментів на економічних акторів і процеси є важливою особливістю комплексної цифрової торговельної політики як на національному, так і на міжнародному рівні. Важливими завданнями є формування правил щодо переміщення даних, закріплення та регулювання прав інтелектуальної власності, захист даних споживачів інформаційних послуг, етичність створення цифрових продуктів.

Науковці пропонують розширити дослідження щодо формування цифрової торговельної політики за вісьмома аналітичними категоріями: створення сприятливого середовища; технічні торговельні бар'єри; технологічні бар'єри; вимоги до локалізації даних; права інтелектуальної власності; обмеження щодо створення цифрових товарів і послуг; фіскальні обмеження; державні підприємства та закупівлі [4]. Визначення та координація національної політики, яка охоплює всі вісім категорій, мають відбуватись комплексно, включаючи як торговельний, так і інші складові економічної стратегії, зокрема й освітню. Інструменти цифрової трансформації зовнішньоторговельної політики можна умовно поділити на *стимулюючі* та *обмежуючі*, але без відповідної урядової підтримки деякі з них можуть мати подвійний ефект (рис. 1).

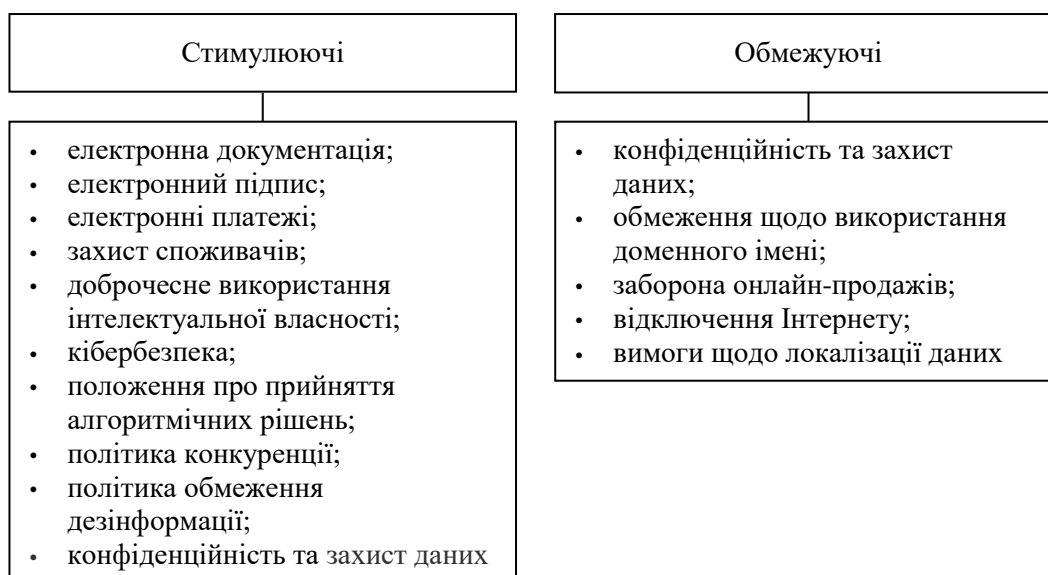

Рис. 1. Інструменти цифрової трансформації зовнішньоторговельної політики

Джерело: складено авторами за [5; 20].

Здебільшого інструменти, як-от заходи із захисту прав інтелектуальної власності, забезпечення кібербезпеки, конфіденційності, політики конкуренції тощо, вже активно використовуються країнами. Але ефективність впровадження цих інструментів суттєво відрізняється залежно від глибини розуміння на стратегічному рівні важливості інвестування в захисні та стимулюючі механізми та створення відповідних державних програм.

Через те, що складовою всіх процесів, пов'язаних із цифровізацією, є дані та робота з ними, пріоритетом для національної й міжнародної політики має бути регулювання їх формування та розміщення. Генерація інноваційних рішень, необхідних для створення та підтримки надійного середовища для потоків даних, є життєво важливою для розквіту цифрової торгівлі [20]. За оцінками Європейської комісії, до 2025 р. обсяг даних збільшиться на 430 % – з 33 зеттабайт у 2018 р. до 175 зеттабайт, через що ринкова вартість становитиме 829 млрд євро в ЄС27 (проти 301 млрд євро у 2018 р.) [13]. Тож для національних урядів важливо не тільки встановлювати власні рішення та правила, але й узгоджувати їх з торговельними партнерами, адже переміщення даних, як і інші складові цифрової торгівлі, мають трансграничний характер. Наприклад, правила щодо обов'язкової локалізації даних потенційно можуть спотворювати конкурентний характер торговельних процесів і знижувати інвестиційну привабливість окремих ринків. Локалізація включає: локальне зберігання та обробку; заборону пересилання; заходи з локалізації даних можуть перешкоджати компаніям виконувати детальну роботу через неможливість передавати чи зберігати інформацію за кордоном, що суттєво обмежує розвиток цифрової торгівлі [6]. Широке застосування торговельних даних під час митного контролю дасть можливість пришвидшити рух вантажів, скоротити кількість торговельних порушень та підвищити безпекові аспекти під час формування глобальних ланцюгів постачань [21]. Тож інструменти, розроблені для регулювання обміну даними, можуть мати протилежний напрям дії залежно від цілей економічної стратегії уряду.

З іншого боку, через нетрадиційні особливості даних (неконкурентність у споживанні та передачу за фактично нульовою вартістю) виникають проблеми, які необхідно вирішувати з різних областей державної політики, а саме: захист прав споживачів, політика конкуренції, кібербезпека та права інтелектуальної власності [20]. Узагальнюючи, можна констатувати, що через особливості цифрових товарів і послуг неможливо концентрувати регуляторний вплив суто на торговельних інструментах, доцільно залучати й інші його напрями.

Враховуючи обмеженість даних щодо цифрової торгівлі та участі країн у ній, неузгодженість інструментів регулювання між країнами, вимірювання та розрахунки доступні не для всіх учасників торговельних процесів. Одним з прикладів є Індекс обмежень у цифровій торгівлі послугами (*Digital services Trade Restrictiveness Index*), який розраховується ОЕСР для країн, щодо яких є дані. Діапазон вимірювання –

від 0 до 1, повна відкритість торгівлі дорівнює 0, повна закритість до іноземних цифрових послуг – 1 (рис. 2).

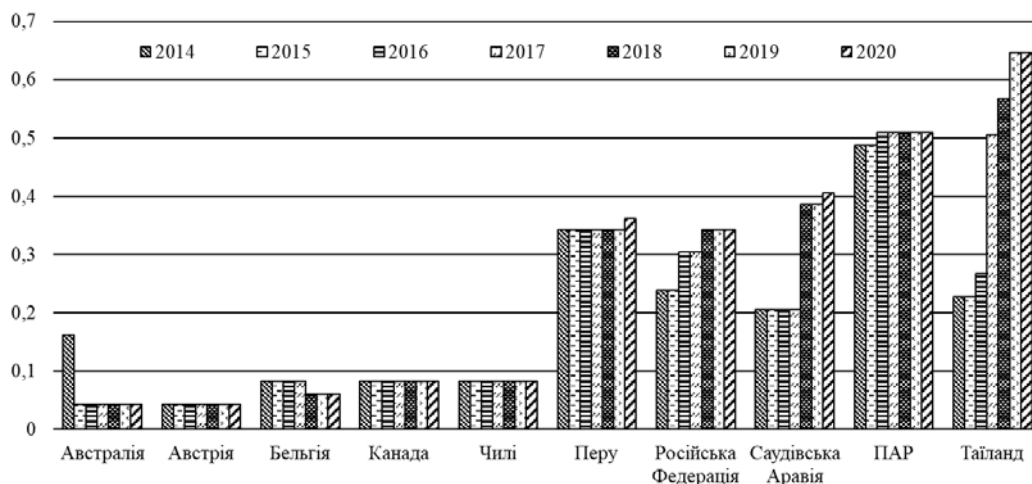

Рис. 2. Індекс обмежень в торгівлі цифровими послугами, 2014–2020 рр.

Джерело: складено авторами за [22].

Проаналізувавши рівень впровадження рестриктивних заходів у торгівлі цифровими послугами, варто зазначити, що загальною тенденцією є збільшення кількості обмежень країнами, що розвиваються (серед яких Таїланд, Саудівська Аравія, Російська Федерація), та скорочення – розвинутими країнами (Канада, Бельгія). У цьому контексті інтенсифікація перемовин, ініційованих СОТ щодо становлення правил та норм стосовно регулювання електронної торгівлі, свідчить про актуальність цього питання для міжнародних економічних акторів.

США, ЄС та Китай є основними державами у створенні правил для цифрової торгівлі, решта ж країн доволі часто керуються їхнім досвідом. Так, Китай застосовує найобмежувальніші заходи щодо цифрової торгівлі у багатьох сферах, а саме: державні закупівлі, іноземні інвестиції, права інтелектуальної власності (ПІВ), політику конкуренції, посередницьку відповідальність, доступ до вмісту та стандарти. Обмеження не тільки спричиняють більші витрати в торгівлі цифровими товарами та послугами, а й можуть взагалі блокувати її в певних секторах. Політика Китаю щодо даних є надзвичайно обтяжливою для компаній, крім того, країна використовує деякі кількісні торговельні обмеження та обмеження щодо електронної комерції [23]. Така політика КНР створює дискусію щодо доцільності застосування цих обмежень і відповідності їх вимогам багатосторонніх торговельних угод, підписаних, серед інших країн, і Китаєм.

Наразі в рамках Світової організації торгівлі проводяться консультації та перемовини про створення нових або удосконалення наявних правил щодо торгівлі цифровими товарами та послугами. У 2019 р. розпочались багатосторонні переговори між 76 (нині 86) країнами – учасницями СОТ з метою досягти угоди про спрощення торгівлі

електронною комерцією, яка б знизилася витрати та підвищила передбачуваність, сумісність і довіру до цифрової торгівлі [24]. Загалом наявні правила СОТ щодо торгівлі послугами розповсюджуються й на торгівлю цифровими послугами, зокрема на трансграничну передачу даних, але через деякі неточності та невизначеності країни можуть оминати їх.

Отже, на порядку денному для міжнародної спільноти стоїть завдання адаптувати або створити нові багатосторонні правила, які повинні мати нові технології та нові види цифрових товарів і послуг, а також забезпечити кращий моніторинг та вимірювання загальних потоків цифрової торгівлі. Через кращі умови для цифрових мереж і завдяки розвитку комплексної системи моніторингу та вимірювання, статистика міжнародної торгівлі відображала б більше даних про цифрову торгівлю, що є важливим для прийняття обґрунтованих політичних рішень [7]. За відсутності багатосторонніх торговельних угод, узгоджених підходів до класифікації та обліку цифрових товарів і послуг з'являються можливості національних урядів у розробці стимулюючих та фіскальних інструментів, а також міжнародних організацій – у моніторингу та формуванні рекомендацій.

Цифрові трансформації суттєво впливають й на формат реалізації регіональних торговельних угод. За розрахунками ОЕСР, існує статистично значуща залежність між імпортом товарів інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ-товарів), цифровізацією та експортом послуг, що свідчить про те, що послуги підняли показники експорту товарів, та ІКТ-товари збільшують обсяг експорту послуг, що поставляються в цифровому вигляді [25]. Однією з перших двосторонніх угод щодо регулювання питань цифрової торгівлі є підписаний у 2019 р. Договір між США та Японією, що запроваджує правила у двосторонніх відносинах.

Підписання Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом (включно з торговельною частиною) у 2014 р. мало значний позитивний вплив на формування політики щодо регулювання цифрової економіки та торгівлі в Україні, попри те, що безпосередньо на аспектах цифровізації у документі не зауважувалося. Подальше поглиблення інтеграційних процесів між країнами, провідна роль ЄС у регулюванні цифрового ринку та визначення пріоритету («Європа придатна для цифрової ери») дасть змогу включити Україну в єдиний цифровий простір ЄС, що забезпечить синергетичний ефект для розвитку продуктивності та підвищення конкурентоспроможності секторів національної економіки.

Наближення регуляторного середовища та цифрового розвитку України до рівня ЄС завдяки інтеграції у єдиний цифровий ринок (ЄЦР) Євросоюзу може підвищити обсяги експорту послуг з України до країн ЄС на 7.6–12.2 %, а експорт товарів – на 11.8–17 %. До того ж експорт послуг з ЄС в Україну може збільшитися на 5.7–9.1 %, експорт товарів з ЄС в Україну – на 17.7–21.7 % [9]. Інтеграція України до ЄЦР та Цифрового союзу ЄС є одним з основних пріоритетів економічних

відносин країни з Євросоюзом: серед великої кількості інших переваг це забезпечить входження України у світову цифрову економіку [10].

Прикладом застосування цифрових технологій для удосконалення торговельної політики та акумулювання даних в Україні є «Єдине вікно» для міжнародної торгівлі та введення статусу авторизованого економічного оператора. Механізм «Єдиного вікна» забезпечує:

- якісний контроль за виконанням підприємствами вимог законодавства;
- оперативний обмін інформацією між митницею, підприємствами та державними органами;
- протидію корупції – мінімізація offline-комунікацій під час проведення контрольних процедур;
- спрощення здійснення зовнішньоекономічної діяльності [26].

Унаслідок суттєвого прогресу у розвитку цифрової економіки в Україні доцільно розробити стратегію або програму розвитку цифрової торгівлі. Вона може реалізуватись через комплекс стимулюючих (заохочення становлення та розвитку нових секторів, що створюватимуть нові засоби виробництва, де вироблятимуться нові товари, надаватимуться нові послуги, а також просуватимуться нові бізнес-моделі) й дискримінаційних (локалізаційні заходи та регулювання з метою захисту приватності) заходів [8]. Транспарентність у формуванні політики та скорочення інформаційної асиметрії мають бути ключовими орієнтирами під час створення такої програми або стратегії. Комплексний документ має охоплювати розвиток цифрових екосистем, регулювання трансграничних потоків даних, розширення застосування ІКТ у секторах економіки, удосконалення компетенцій у використанні цифрових навичок та підвищенні продуктивності.

Формування середовища діалогу між урядовими інституціями, бізнес-середовищем, громадськими організаціями також може мати значний ефект. Наразі основними органами виконавчої влади, які регулюють цифрові аспекти розвитку економіки, є Міністерство цифрової трансформації (яке реалізує проєкт наближення законодавства України та ЄС щодо розвитку цифрового ринку та скорочення торговельних обмежень) та Міністерство економіки (яке зокрема реалізує Експортну стратегію України). Можливо, доцільно об'єднати зусилля цих двох інституцій у міжвідомчому департаменті для кращого координування заходів щодо цифрової трансформації зовнішньоторговельної політики.

Висновки. Отже, зростання частки цифрових товарів і послуг у міжнародній торгівлі дало змогу переглянути пріоритети та стратегічні цілі економічної політики держав і регуляторні практики. Багатоаспектність особливостей цифрової економіки як визначального елементу для розвитку сучасних економічних систем дала змогу стимулювати інноваційні технології, удосконалити виробничі процеси, збільшити продуктивність людського капіталу. Глобальний характер розвитку світової економіки вплинув і на інтенсифікацію співробітництва країн з метою регулювання цифрової економіки та формування спільних

механізмів і заходів у створенні правил для фізичного та віртуального переміщення цифрових товарів і послуг.

У статті проведено дослідження теоретико-методичних і практичних підходів до регулювання процесу цифрової трансформації зовнішньоторговельної політики держави. Визначено, що основними напрямками регуляторних практик є правила щодо переміщення даних, закріплення та регулювання прав інтелектуальної власності, захист даних споживачів інформаційних послуг, етичність створення цифрових продуктів. Сформовано класифікацію інструментів цифрової трансформації зовнішньоторговельної політики. Установлено, що для України важливо прискорити темпи реалізації запланованих заходів і посилити опрацювання та впровадження стимулюючих інструментів для розвитку частки цифрового сектору в економіці, враховуючи євроінтеграційний напрям зовнішньоекономічної політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Rymarczyk J. The impact of industrial revolution 4.0 on international trade. *Entrepreneurial Business and Economics Review*. 2021. № 9 (1), 105–117. URL: <https://doi.org/10.15678/EBER.2021.090107>.
2. Estevadeordal A., Rodríguez Chatruc M, Volpe Martincus C. New Technologies and Trade: New Determinants, Modalities, and Varieties. Inter-American Development Bank. 2020. 42 p. DOI: 10.18235/0002173.
3. Papachashvili N. Industry 4.0. and its impact on the international trade. *Стратегічні імперативи сучасного менеджменту: зб. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф., 19–20 квітня, КНЕУ, 2018, Р. 444–453*. URL: <http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/24244/444-453.pdf;jsessionid=C2B2EA1D2D6F98CBB256EC8784177227?sequence=1>.
4. Ciuriak D., Ptashkina M. The Digital Transformation and the Transformation of International Trade. Inter-American Development Bank. 2018. URL: <https://e15initiative.org/wp-content/uploads/2015/09/RTA-Exchange-Digital-Trade-Ciuriak-and-Ptashkina-Final.pdf>.
5. Daza Jaller L., Gaillard S., Molinuevo M. The regulation of Digital Trade. Key policies and international trends. World Bank Group. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/33164/The-Regulation-of-Digital-Trade-Key-Policies-and-International-Trends.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
6. Abdelrehim A. A., Khan A., Soomro, N.-E.-H. Digital Economy Barriers to Trade Regulation Status, Challenges, and China's Response. *International Journal of Social Sciences Perspectives*. 2021. № 8 (2), 41–49. DOI: 10.33094/7.2017.2021.82.41.49.
7. Franc S. (2019). Digital trade as an impetus for new regulatory initiatives. *Ekonomski vjesnik/Econviews – Review of Contemporary Business, Entrepreneurship and Economic*, Issues 32 (1), 219–228. URL: <https://hrcak.srce.hr/ojs/index.php/ekonomski-vjesnik/article/view/8247>.
8. Панченко В. Г. Цифровий неопротекціонізм як інструмент набуття нових порівняльних переваг. *Міжнародні відносини. Серія. Економічні науки*. 2019. Т. 2, № 20. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/3802/3465.
9. Яворівський П., Таран С., Шепотило Т., Гаманюк О. Інтеграція України в єдиний цифровий простір ЄС. Київ, 2020. 34 с. URL: http://ucerp.org.ua/wp-content/uploads/2021/01/dig_ukraine_eu_15.12.2020-_WEB_3.pdf.

10. Шнирков О. І. ЄС: від єдиного цифрового ринку до цифрового союзу країн-членів. *Міжнародні відносини. Серія. Економічні науки*. 2019. Т. 2, № 20. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ес_n/article/view/3790.
11. Digital trade. OECD. URL: <https://www.oecd.org/trade/topics/digital-trade/>.
12. Global Information Technology Report 2015. World Economic Forum. URL: <http://reports.weforum.org/global-information-technology-report-2015/economies/#economy=SWE>.
13. Grzegorzczak, M. International trade policy has the opportunity to lead the digital transformation. 2021. Retrieved from <https://emerging-europe.com/business/international-trade-policy-has-the-opportunity-to-lead-the-digital-transformation>.
14. Kharas H., Doodley M. Inclusive growth: The digital transformation of East Asian trade. *East Asia Forum Quarterly*, 2021. 13(2), 14–16. DOI: 10.3316/informit.800435197470546.
15. Slok-Wodkowska M. & Mazur, J. The EU's regional trade agreements: How the EU addresses challenges related to digital transformation, *International Journal of Management and Economics*, Warsaw School of Economics, Collegium of World Economy, 2021. Vol. 57 (2), 105–120, June.
16. Kilic B. Digital trade rules: Big Tech's end run around domestic regulations. Heinrich-Böll-Stiftung European Union, Brussels and Heinrich-Böll-Stiftung Washington, DC. 2021. URL: <https://eu.boell.org/en/2021/05/19/digital-trade-rules-big-techs-end-run-around-domestic-regulations>.
17. Верескун, М. В., Колосок, В. М., Колосок, Е. В. Вплив цифрової трансформації на управління промисловими підприємствами. *Підприємництво і торгівля*, 2021. № 30, С. 11–16. URL: <https://doi.org/10.36477/2522-1256-2021-30-02>.
18. Січкаренко К. О. Цифровізація як фактор змін у міжнародних економічних відносинах. *Приазовський економічний вісник*. 2018. Вип. 3. С. 30–34.
19. The Network Readiness Index 2020. Portulas Institute. URL: https://networkreadinessindex.org/wp-content/uploads/2020/11/NRI-2020-V8_28-11-2020.pdf.
20. Addressing Impediments to Digital Trade. edited by Ingo Borchert and L. Alan Winters. CEPR Press. 2021. 248 p. URL: <https://voxeu.org/content/addressing-impediments-digital-trade>.
21. Murata C., Pant N., Iyer S. Seizing the Trade 4.0 opportunity. Deloitte. 2020. URL: <https://www2.deloitte.com/us/en/insights/industry/public-sector/trade-4-0-government-opportunity.html>.
22. Digital Services Trade Restrictiveness Index. OECD. URL: https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=STRI_DIGITAL.
23. Digital Trade Restrictiveness Index. ECIPE. 2020. 118 p. URL: <https://globalgovernanceprogramme.eui.eu/wp-content/uploads/2019/09/Digital-Trade-Restrictiveness-Index.pdf>.
24. Ciuriak D. The Challenge of Updating Institutions for Digital Trade. Center for International Governance Innovation. 2021. URL: <https://www.cigionline.org/articles/the-challenge-of-updating-institutions-for-digital-trade>.
25. Trade in the Digital Era. OECD. 2019. P. 8. URL: <https://www.oecd.org/going-digital/trade-in-the-digital-era.pdf>.
26. Єдине вікно для міжнародної торгівлі. Міністерство фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/the_only_window_for_international_trade-472.

Стаття надійшла до редакції 11.10.2021.

Duginets G., Sarkisian L. Digital transformation of state's foreign trade policy.

Background. *The impact of digital transformations on financial, investment and trade flows requires the introduction of appropriate incentives and the reduction of restrictive practices. The lack of coordination between national governments and international organizations in establishing mechanisms and instruments increases the risk of instability zones. Modern regulatory instruments applied by countries may be twofold, owing to the nature of digital technologies. In sum, the issue of improving foreign trade policy is actual and requires further research and practical consideration.*

The aim of the article is to develop theoretical, methodological and practical approaches to the regulation of the foreign trade policy digital transformation process.

Materials and methods. *Database of statistical and analytical materials of international organizations (Organization for Economic Cooperation and Development, World Economic Forum), national statistical offices, centres of expertise and in-house research were used. The study used economic analysis, comparison, grouping and systematization methods.*

Results. *The article examines the theoretical, methodological and practical approaches to regulating the process of digital transformation of foreign trade policy. It is determined that the main directions of regulatory practices are the rules for data transfer, consolidation and regulation of intellectual property rights, data protection of consumers of information services, ethics of digital products. The classification of tools of digital transformation of foreign trade policy is formed.*

Conclusion. *The growing share of digital goods and services in international trade has intensified the complex aspects of global cooperation among countries to develop the digital economy and to regulate joint activities in the creation of physical and virtual mobility rules. For Ukraine, it is important to accelerate the pace of implementation of planned measures and to strengthen the development and introduction of stimulating tools for the development of the destiny of the digital sector in the economy.*

Keywords: digitalization, foreign trade policy, digital goods and services.

REFERENCES

1. Rymarczyk, J. (2021). The impact of industrial revolution 4.0 on international trade. *Entrepreneurial Business and Economics Review*, 9 (1), 105-117. Retrieved from <https://doi.org/10.15678/EBER.2021.090107> [in English].
2. Estevadeordal, A., Rodríguez Chatruc, M., & Volpe Martincus, C. (2020). New Technologies and Trade: New Determinants, Modalities, and Varieties. Inter-American Development Bank. DOI: 10.18235/0002173 [in English].
3. Papachashvili, N. (2018). Industry 4.0. and its impact on the international trade. *Strategichni imperatyvy suchasnogo menedzhmentu: zbirnyk materialiv IV Mizhnarodnoi' nauk.-prakt. konferencii'*, 19–20 kvitnja, KNEU [*Strategic imperatives of modern management: a collection of materials of the IV International scientific-practical conference, April 19-20, KNEU*], (pp. 444-453). Retrieved from

- <http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/24244/444-453.pdf;jsessionid=C2B2EA1D2D6F98CBB256EC8784177227?sequence=1> [in English].
4. Ciuriak, D., & Ptashkina, M. (2018). The Digital Transformation and the Transformation of International Trade. Inter-American Development Bank. Retrieved from <https://e15initiative.org/wp-content/uploads/2015/09/RTA-Exchange-Digital-Trade-Ciuriak-and-Ptashkina-Final.pdf> [in English].
 5. Daza Jaller, L., Gaillard, S., Molinuevo, M. The regulation of Digital Trade. Key policies and international trends. World Bank Group. Retrieved from <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/33164/The-Regulation-of-Digital-Trade-Key-Policies-and-International-Trends.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [in English].
 6. Abdelrehim, A. A., Khan, A., & Soomro, N.-E.-H. (2021). Digital Economy Barriers to Trade Regulation Status, Challenges, and China's Response. *International Journal of Social Sciences Perspectives*, 8 (2), 41-49. DOI: 10.33094/7.2017.2021.82.41.49 [in English].
 7. Franc, S. (2019). Digital trade as an impetus for new regulatory initiatives. *Ekonomski vjesnik. Econviews – Review of Contemporary Business, Entrepreneurship and Economic*, (Issues 32 (1), (pp. 219–228). Retrieved from <https://hrcak.srce.hr/ojs/index.php/ekonomski-vjesnik/article/view/8247> [in English].
 8. Panchenko, V. G. (2019). Cyfrovij neoprotekcjonizm jak instrument nabuttja novyh porivnjal'nyh perevag [Digital neoprotectionism as a tool for gaining new comparative advantages]. *Mizhnarodni vidnosyny. Serija. Ekonomichni nauky – International relations. Series. Economic sciences*, (Vol. 2), 20. Retrieved from http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/3802/3465 [in Ukrainian].
 9. Javorivskyj, P., Taran, S., Shepotylo, T., & Gamanjuk, O. (2020). Integracija Ukrai'ny v jedynyj cyfrovij prostir JeS [Integration of Ukraine into the single digital space of the EU]. Kyi'v. Retrieved from http://ucep.org.ua/wp-content/uploads/2021/01/dig_ukraine_eu_15.12.2020-_WEB_3.pdf [in Ukrainian].
 10. Shnyrkov, O. I. (2019). JeC: vid jedynogo cyfrovogo rynku do cyfrovogo sojuzu krai'n-chleniv [EU: from the digital single market to the digital union of member states]. *Mizhnarodni vidnosyny. Serija «Ekonomichni nauky» – International relations. Series. Economic sciences*, (Vol. 2), 20. Retrieved from http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/3790 [in Ukrainian].
 11. Digital trade. OECD. Retrieved from <https://www.oecd.org/trade/topics/digital-trade/> [in English].
 12. Global Information Technology Report 2015. World Economic Forum. Retrieved from <http://reports.weforum.org/global-information-technology-report-2015/economies/#economy=SWE> [in English].
 13. Grzegorzczak, M. (2021). International trade policy has the opportunity to lead the digital transformation. Retrieved from <https://emerging-europe.com/business/international-trade-policy-has-the-opportunity-to-lead-the-digital-transformation> [in English].
 14. Kharas, H., & Doodley, M. (2021). Inclusive growth: The digital transformation of East Asian trade. *East Asia Forum Quarterly*, 13 (2), 14-16. DOI: 10.3316/informit.800435197470546 [in English].
 15. Slok-Wodkowska, M. & Mazur, J. (2021). The EU's regional trade agreements: How the EU addresses challenges related to digital transformation, *International Journal of Management and Economics*, Warsaw School of Economics, Collegium of World Economy, (Vol. 57 (2)), (pp. 105-120) [in English].
 16. Kilic, B. (2021). Digital trade rules: Big Tech's end run around domestic regulations. Heinrich-Böll-Stiftung European Union, Brussels and Heinrich-Böll-Stiftung

- Washington, DC. Retrieved from <https://eu.boell.org/en/2021/05/19/digital-trade-rules-big-techs-end-run-around-domestic-regulations> [in English].
17. Vereskun, M. V., Kolosok, V. M., & Kolosok, E. V. (2021). Vplyv cyfrovoi transformacii na upravlinnja promyslovymy pidpryjemstvamy [The impact of digital transformation on the management of industrial enterprises]. *Pidpryjemnyctvo i torgivlja – Entrepreneurship and trade*, 30, 11-16. DOI: 10.36477/2522-1256-2021-30-02 [in Ukrainian].
 18. Sichkarenko, K. O. (2018). Cyfrovizacija jak faktor zmin u mizhnarodnyh ekonomichnyh vidnosynah [Digitization as a factor of change in international economic relations]. *Pryazovs'kyj ekonomichnyj visnyk – Priazovsky Economic Bulletin*. (Issue 3), (pp. 30-34) [in Ukrainian].
 19. The Network Readiness Index (2020). Portulas Institute. Retrieved from https://networkreadinessindex.org/wp-content/uploads/2020/11/NRI-2020-V8_28-11-2020.pdf [in English].
 20. Borchert, Ingo, & Winters, L. Alan (2021). Addressing Impediments to Digital Trade. CEPR Press. Retrieved from <https://voxeu.org/content/addressing-impediments-digital-trade> [in English].
 21. Murata, C., Pant, N., & Iyer, S. (2020). Seizing the Trade 4.0 opportunity. Deloitte. Retrieved from <https://www2.deloitte.com/us/en/insights/industry/public-sector/trade-4-0-government-opportunity.html> [in English].
 22. Digital Services Trade Restrictiveness Index. OECD. Retrieved from https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=STRI_DIGITAL [in English].
 23. Digital Trade Restrictiveness Index (2020). ECIPE. Retrieved from <https://globalgovernanceprogramme.eu.eu/wp-content/uploads/2019/09/Digital-Trade-Restrictiveness-Index.pdf> [in English].
 24. Ciuriak, D. (2021). The Challenge of Updating Institutions for Digital Trade. Center for International Governance Innovation. Retrieved from <https://www.cigionline.org/articles/the-challenge-of-updating-institutions-for-digital-trade> [in English].
 25. Trade in the Digital Era. (2019). OECD. Retrieved from <https://www.oecd.org/going-digital/trade-in-the-digital-era.pdf> [in English].
 26. Jedyne vikno dlja mizhnarodnoi' torgivli. Ministerstvo finansiv Ukrai'ny [The only window for international trade. Ministry of Finance of Ukraine]. Retrieved from https://mof.gov.ua/uk/the_only_window_for_international_trade-472 [in Ukrainian].